

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2016. – Т. 33-34. – С. 274-283

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2016. – Volume. 33-34. – pp. 274-283

УДК: [321.7:001.92]:35.078

© Антоніна Митко¹

Застосування е-технік для взаємодії влади та громади

У статті розглянуто діалогові форми взаємодії влади та громади. Проаналізовано техніки е-участі, наведено приклади успішного використання їх у роботі парламентів та урядів різних країн. Визначено переваги та недоліки електронної участі. Проведено аналіз перспектив технік е-участі для розвитку діалогових форм взаємодії органів влади та громадянського суспільства. Основні тези статті – а) нові потреби людей вимагатимуть нової організації взаємодії між ними й державою, нової самоорганізації владних структур; б) інформаційні технології спрощують, скорочують, оптимізують, роблять ефективнішими й ближчими до громадянина структури держави, її функції. Доведено, що як показує досвід останніх кількох років, мережа Інтернет надає громадянам хороші можливості для розширення своєї безпосередньої участі в політичних процесах. Прикладами є он-лайн доступ до процесів ухвалення рішень, он-лайн консультації зі щоденних проблем, он-лайн виклад думок, поглядів і розбіжностей тощо. Сучасна проблема кожної політичної системи полягає в тому, щоб якомога більше зусиль докласти до уникнення можливих маніпуляцій та зловживань у волевиявленні громадян у процесі застосування інформаційної демократії.

Ключові слова

Електронна участь, Інтернет, інформаційні технології, громадяни, держава.

E-technics for interaction between government and communities

The article deals with dialogue forms of cooperation between government and community. We studied the analysis technique of e-participation and noted examples of their successful use in the parliaments and governments of different countries. Advantages and disadvantages of e-participation are defined. We analysed the prospects of e-participation techniques for the development of interactive forms of interaction between government and civil society. The main points of the article - a) new needs of people demand a new organization of interaction between them and the state, a new self-government structures; b) IT reduces, optimizes, makes more efficient and closer cooperation between state structure, its function and citizens. Proved that as the experience of the past few years, Internet gives citizens a good opportunity to expand its direct participation in the political process. Examples include online access to decision-making processes, on-line consultation with everyday problems, the online summary of opinions, views and differences and so on. The current problem of every political system is to make as much effort to avoid possible manipulation and abuse of the will of the citizens in the use of information democracy.

Keywords

E-participation, Internet, information technology, citizens, state.

Актуальність теми дослідження. Нові потреби людей вимагатимуть нової організації взаємодії між ними й державою, нової самоорганізації владних структур². Уже сьогодні, як заявив у промові Міністр закордонних справ Канади М. Массе, не залишилось державних органів із обмеженими функціями³, що не потребують залучення кількох традиційних сфер

¹ Доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна, Email: Ant80@meta.ua

² Mytko A. (2014), Information support of e-participation of citizens in public affairs, The Copernicus: Journal of Political Studies, № 2(6), Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, P. 215–223.

³ Тапскотт Д. (1999), Електронно-цифрове общество. Плюсы и минусы эпохи, Киев: INT Пресс – Москва: Релф бук., 432 с.

діяльності держави. Відповідно зросла потреба в новому підході до вивчення завдань і пошуку рішень, який ґрунтувався б на моделях із горизонтальними структурами, здатними до ефективної співпраці, обміну даними та поєднання функцій. Координація горизонталі нині є одним із найважливіших завдань, для неї потрібні нові механізми й новий підхід до систем.

Інформаційні технології спрощують, скорочують, оптимізують, роблять ефективнішими й ближчими до громадянина структури держави, її функції. Вони позбавляють громадян необхідності делегувати доволі значну кількість своїх повноважень чиновникам чи обраним посадовцям. Для бюрократизованого апарату, на нашу думку, це дещо незручно й не вигідно, оскільки змусить багатьох людей шукати самореалізації в справах більш значущих, ніж обмін паперами, заповнення й переказання їх. Суспільство дозріло до того, аби із повною відповідальністю за наслідки вимагати державної системи, схожої на каталізатор. Системи, яка спрямовує й стимулює дію, а не намагається зробити все сама. Вона має належати суспільству – наділяти повноваженнями, а не обслуговувати. І спрямовувати її мають завдання, орієнтовані на результат і розвернені обличчям до громадян⁴.

Мета та завдання дослідження. Перспективи оновлення змісту політичної участі громадян у трансформаційних політичних процесах, їх наближення до демократичних стандартів і процедур лежать, на нашу думку, у площині консультативної моделі інформаційної демократії. Саме ця модель володіє всіма потрібними ресурсами й джерелами, здатними стимулювати зацікавленість громадян до участі в процесах політичного управління. Тому метою статті визначаємо здійснити аналіз діалогових форм взаємодії органів влади та громади, вивчити консультативну взаємодію та результати такої співпраці.

Одним із найбажаніших для засвоєння громадянами елементів консультативної моделі і-демократії є діалогова форма політичної участі, яку визначили як процес обміну думками, судженнями, пропозиціями між усіма зацікавленими суб'єктами політичного процесу для аргументованого переконування в правильності вироблених політичних рішень або зміни переконань шляхом сприйняття аргументів іншої сторони діалогу⁵.

Як показує досвід останніх кількох років, мережа Інтернет надає громадянам хороші можливості для розширення своєї безпосередньої участі в політичних процесах. Прикладами є он-лайнний доступ до процесів ухвалення рішень, он-лайнні консультації зі щоденних проблем, он-лайнний виклад думок, поглядів і розбіжностей тощо. Сучасна проблема кожної політичної системи полягає в тому, щоб якомога більше зусиль докласти до уникнення можливих маніпуляцій та зловживань у волевиявленні громадян у процесі заснування інформаційної демократії.

Веб-сайти державних органів – це не данина моді, вони несуть велике інформаційно-правове навантаження. Як справедливо зазначає І. Бачило, в умовах інформаційного суспільства особливого значення набуває питання прозорості діяльності органів виконавчої влади. Транспарентність та відкритість владних структур, держави загалом повинні вплинути на стан інформаційної та державної безпеки, на реальність інституту відповідальності як органів державної влади, так і державних службовців⁶.

Основна перевага консультативної моделі і-демократії – підвищити рівень оперативності обміну інформацією, «прозорості» та доступності останньої для всіх акторів політичного процесу, можливість генерувати інформаційні потоки в обхід державних структур й інші ефекти Інтернету зазвичай трактуються у вітчизняній політичній науці як найважливіші передумови лібералізму й демократії.

Інструментом консультативної моделі і-демократії є *краудсорсинг*. На сьогодні він активно розвивається в якості моделі для вирішення будь-якого виду проблем і завдань, що стоять як перед державою, так і суспільством загалом. У рамках парадигми краудсорсингу рішення задачі передають розподіленій і дуже численній групі людей, за допомогою чого вартість і час досягнення результату радикально знижено. Краудсорсинг – це мобілізація ресурсів людей за

⁴ The information society, URL: <http://europa.eu.int/en/comm/dg10/incom/euromove/info-soc/en/infosoc.htm#ch9>.

⁵ Ротар Н. (2007), Діалогові форми політичної участі: передумови та перспективи становлення в Україні, Політичний менеджмент, №1, С. 76.

⁶ Богдановская И. Ю. (2004), Информационное общество и государство. «Электронное государство», Общественные науки и современность, № 6, С.105–111.

допомогою інформаційних технологій з метою вирішення завдань, що стоять перед бізнесом, державою й суспільством загалом. Існує багато способів його застосування, які розрізняють як за тематикою і видом одержуваного результату, так і за категорією залучення люди. Голосування як вид краудсорсингу найчастіше є складовою частиною інших типів, зокрема створення контенту.

Пошук рішення – тип краудсорсингу, що є одним із найбільш інтелектуально ємних і наповнених. Це пов'язано з тим, що сюди зараховують величезну кількість платформ, які закривають будь-які питання, пов'язані з аналізом інформації та пошуком рішення. Це можуть бути як складні наукові завдання, на яких спеціалізуються ресурси «Kaggle», «CrowdFlower», «InnoCentive», «Academy of Ideas» і безліч інших, так і доутилітарні приватні завдання, наприклад: пошук оптимального туру з покупкою авіаквитків, екскурсій, локального трансферу і т. д. Вирішенням таких завдань займається ресурс «Flightfox», а також платформа «DARJEELIN».

Повноправним представником цього типу є платформи, орієнтовані на збір ідей, їхнє структурування, обговорення та вибір найбільш оптимального рішення для компанії. У західній термінології ці процеси мають назву «відкриті інновації» (англ. *open innovation*). Одним із представників когорти платформ, що відповідають за нішу відкритих інновацій, є британська компанія «Wazoku». До цього типу також зараховують платформи, що закривають нішу мікрозадач: коли від замовника надходить завдання, воно автоматично розбивається на безліч дрібних завдань, кожне з яких передається для вирішення. Найчастіше ці завдання створюють без застосування механізмів конкурсу. Кожен виконавець отримує завдання і виконує його за певну винагороду, заздалегідь визначену. Сила цього методу ґрунтується на наявності дуже великої бази виконавців, які в мінімальні терміни втілюють завдання в життя. Одним із яскравих представників такого підходу є платформа «Amazon Mechanical Turk» (MTurk).

Основою формування та використання діалогових форм політичної участі є принцип відкритого партнерства влади й громадян, у якому вони є рівними суб'єктами відносин. Кожен із суб'єктів діалогу володіє певними ресурсами, які підтверджують їх суб'єктність та визначають потенціал участі в ньому. Зокрема, інституційні суб'єкти володіють системою особливої політичної інфраструктури; громадяни – правом делегувати повноваження щодо ухвалення політичних рішень та низкою конвенційних та неконвенційних засобів тиску на владу; громадські організації, інститут політичної експертизи та ЗМІ – можливостями забезпечувати інформаційний обмін між першими двома суб'єктами діалогу, акумулювати й транслювати інтереси громадян до поля політичного дискурсу. Масштаб і характер поширення демократії участі залежить від того, як функціонує система «держава – громадянське суспільство», оскільки тільки останнє спроможне сформулювати орієнтації на використання громадянами діалогових форм політичної участі⁷.

Європейська практика застосування громадянами діалогових форм політичної участі лежить у площині терміну консультування з громадськістю, оскільки реалізується в контексті консультацій із зацікавленими сторонами, які визначено як громадські організації, представники громадськості та громадяни. Варто взяти до уваги те, що механізм консультування є складовою діяльності всіх інституцій ЄС у межах законодавчого циклу, починаючи від визначення напрямів політики й підготовки пропозиції щодо прийняття закону та закінчуючи його впровадженням. Залежно від спрямованості пропозиції мета проведення консультацій – зібрати коментарі/пропозиції або зауваження представників регіональних і місцевих влад, недержавних організацій, асоціацій, окремих громадян, академічних кіл, технічних експертів та представників третіх країн, які можуть бути в цьому зацікавлені⁸. Отже, досвід діалогу між владою та громадянами визнає громадян суб'єктами цього діалогу.

Одним із дієвих механізмів взаємодії державної влади з громадянським суспільством, що забезпечує підвищення довіри суспільства до рішень і дій влади, є механізм консультативної

⁷ Ротар Н. (2007), Діалогові форми політичної участі: передумови та перспективи становлення в Україні, Політичний менеджмент, №1, С. 76.

⁸ Документ для консультацій: Зміцнення культури діалогу – пропозиція щодо загальних принципів та мінімальних стандартів консультацій, які проводяться Європейською Комісією із зацікавленими сторонами (2003), Громадські ради в Україні : Довідник, упорядник М. Дациба, К.: УНЦПД, С. 215.

взаємодії⁹. Зміст цього механізму, призначеного для здійснення проблемно-орієнтованих взаємодій, полягає в тому, що органи державної влади для взаємних консультацій і обговорень залучають представників професійних спільнот й авторитетних фахівців недержавного сектора.

Для реалізації такого механізму при органах влади створюються постійні або тимчасові громадські консультативно-експертні ради або комісії, спеціалізовані з найважливіших проблемних напрямів діяльності в зоні відповідальності цих органів. Такі консультативні структури формуються, як правило, на тристоронній основі з відповідальних посадових осіб органів влади, представників недержавних професійних об'єднань і наукових організацій та авторитетних фахівців-експертів.

Основне завдання діяльності таких структур полягає у виявленні найбільш гострих професійно-орієнтованих проблем, які хвилюють суспільство, об'єктивному з'ясуванні відносин професійної та широкої громадськості до рішень і дій влади за їхнє вирішення, причин такого ставлення й у визначенні зон можливих компромісів і найменш конфліктних підходів до вирішення виникаючих протиріч.

Для того, щоб консультативні структури могли продуктивно вирішувати свою основну задачу, суб'єкти консультативної діяльності повинні дотримуватись певних правил. Представники державної влади не повинні априорі негативно сприймати жорсткі та, можливо, неприємні дискусії й ставити перед собою завдання максимально «згладити гострі кути» в ході обговорень. Зі свого боку, представники недержавних об'єднань і організацій та фахівці-експерти не повинні сприймати свою участь в роботі консультативних структур як безпосереднє «входження у владу» і використовувати таку участь для лобіювання та розв'язання окремих проблем своїх організацій, а також як трибуну для висловлення політичних пристрастей і самореклами.

Робота консультативного механізму взаємодії може надавати позитивний вплив на процес досягнення взаєморозуміння й партнерських відносин між державною владою і громадянським суспільством у вирішенні навіть складних для загального розуміння професійно-орієнтованих проблем тільки за умови, що така робота є відкритою та інформаційно прозорою для суспільства, її результати об'єктивно публічно освітлюються¹⁰.

Електронна участь громадян у державних справах передбачає три ключові елементи. По-перше, інформація – розміщення на веб-сайтах органів влади інформації, що становить ключовий інтерес для суспільства. По-друге, е-консультації – механізми та інструменти он-лайнного обговорення суспільно значущих проблем на сайтах органів влади. По-третє, е-прийняття рішень – врахування он-лайнного внеску громадян у процес прийняття рішень, надання постійного зворотного зв'язку.

Залежно від аспектів демократії, що просуваються, консультативна модель і-демократії може використовувати різні технології для: 1) підвищення транспарентності політичного процесу; 2) посилення прямого залучення й участі громадян; 3) удосконалення якості формування думки позиції шляхом відкриття нового простору для інформації та обговорення. Цю триєдність аспектів демократії, забезпечуваних за допомогою специфічних способів і засобів, основаних на застосуванні ІКТ, можна представити у вигляді матриці¹¹.

Для ефективного застосування досягнень консультативної моделі інформаційної демократії доцільно ширше використовувати один із найпотужніших інструментів взаємодії між державою та громадянським суспільством – *е-консультації*. Якщо раніше, за відсутності можливостей інтерактивного діалогу між владою та громадськістю, для цього вимагались незрівнянно більші людські й фінансові ресурси, сьогодні завдячуючи сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям, процес громадських консультацій не так важко організувати й підтримувати. Водночас, такими ж проблемними залишаються питання визначення відповідного контексту консультацій та їх впровадження в управлінські процеси на всіх етапах, під час визначення напрямів, постановки завдань, прийняття та впровадження рішень.

⁹ Митко А. М. (2012), Наукові розвідки теорії гейткіперів, Науковий вісник Одеського державного економічного університету, №2 (154), С. 94–101.

¹⁰ Нисневич Ю. А. (2006), Информационно-коммуникационная стабилизация политической системы, Вестник Российского университета дружбы народов, № 1 (6), С. 76.

¹¹ Evaluation of the Use of New Technologies in Order to Facilitate Democracy in Europe (2003), E-democratizing the Parliaments and Parties of Europe, Geneva & Florence, 45 p.

Доцільно зважати на досвід, поширений у Європейському Союзі, Канаді, Австралії, Новій Зеландії. Це традиційна практика консультацій шляхом оприлюднення проектів регуляторних актів, які відповідно до мети консультацій мають назви «білий» чи «зелений» документи. У першому виді документів («білі») окреслено політичні (стратегічні) наміри уряду або пропозиції до впровадження цих намірів. «Зелені» дискусійні документи, у яких запропоновано запитання та альтернативні варіанти відповідей (з інструкціями щодо участі в консультаціях) для цільових груп, які визначають організатори опитування, як правило – уряд. У цих країнах традиційна практика консультацій була ефективно поширена на віртуальне середовище у формі електронної взаємодії державних органів і громади («Консультації для канадців»; «Візьми участь» у Новій Зеландії; «Е-демократичні консультації» у Великій Британії).

Он-лайнві консультації з цільовими групами не повинні бути широко публічними для досягнення ефекту чи користі. Суттєві можливості існують для представницьких груп, що діють від імені більш широких кіл громадськості. Відомі варіанти консультацій з цільовими групами можуть передбачати створення он-лайнвих «громадянських журі» або втілення он-лайнвих компонентів у діяльність існуючих у реальному житті журі.

Інтерактивними можливостями для консультацій є¹² он-лайнві опитування та дослідження: швидкі й зручні, зазвичай ненаукові, є найбільш поширеним вступом для політичної взаємодії он-лайн.

Ще одним успішним прикладом впровадження інструментів і-демократії на місцевому рівні є проект «Цифрове м. Хугевен»¹³. У цій місцевій ініціативі використано три форми он-лайнвих консультацій:

- 1) спілкування між громадянством та державними службовцями в так званій е-приймальні відповідно до встановленого розкладу у визначені години;
- 2) електронні дебати напередодні муніципальних виборів у 2002 р.;
- 3) поточні дискусії в он-лайнні для зареєстрованих учасників (за допомогою електронної пошти).

Суттєвий вплив на процес прийняття рішення на місцевому рівні мали консультації в он-лайнні, організовані в Центральному Бакінгемі шкільному окрузі щодо перегляду розподілу на райони Пенсільванії. Більше 500 коментарів отримано електронною поштою, що дало можливість виявити, де існують проблеми, які вимагають реагування. Разом із тим, були порушені й питання щодо відсутності публічного доступу до отриманих коментарів і як швидко відбудуться публічні слухання про врахування змін, викликаних пропозиціями, отриманими під час е-консультацій¹⁴.

Цікавим прикладом використання е-консультацій у більш широкому контексті участі в політичному процесі прийняття рішень на регіональному рівні є проект у графстві Північний Ютланд (Данія), який здійснюють через веб-сайт www.nordpol.dk. Запорукою його успіху стало залучення до участі громадськості на ранніх стадіях під час формулювання ідеї, розробки змісту, дизайну та впровадження. Веб-сайт розширив публічний простір для громадськості, посиливши можливості для користувачів ініціювати, а також взяти участь в існуючих дискусіях з урядовцями з питань організації управління та консультацій з суттєвих питань розвитку графства, як це передбачено законодавством Данії, яке регулює процедури проведення консультацій.

Наступним потенційно корисним засобом покращення участі громадян у процесі впливу на формування політики є *електронні петиції* (е-петиції). Як правило, для застосування цього засобу використовують Інтернет, завдячуючи якому громадськість і зацікавлені групи можуть ініціювати колективне звернення, зібрати групу прихильників, які згодні підтримати його своїми підписами та направити до відповідного державного органу або на адресу уряду.

Така форма комунікації між громадськістю й владою, у якій ставляться колективні вимоги до уряду, як правило має політичне забарвлення та викликає певний соціальний резонанс. Вар-

¹² Clift S. Online Consultations and Events Top Ten Tips for Government and CivicHosts v1.1. URL: <http://www.publicus.net>

¹³ Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) (2004), К. : МГО «Прайвесі Юкрейн», С.14-16.

¹⁴ Clift S. The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net>

то зазначити, що петиції можна розглядати як певну форму колективного вираження волі і впливу на інших суб'єктів суспільних відносин (наприклад, на політичних лідерів, державні установи та громадські організації), здатною виконувати функцію регулювання (*англ. softmlaw*), лобювання, просування ідей та інтересів. Потенціал такого виду публічного (саме публічного, а не державного) регулювання потребує окремого ґрунтовного дослідження. Зазначмо лише, що як для будь-якого політичного процесу, для досягнення позитивного результату від використання цієї техніки потрібна належна організація самого процесу: планування, правильний вибір часу й місця, способів залучення учасників, технічних засобів посилення участі і врахування зовнішніх чинників. Завдячуючи ІКТ, цей процес звільнено від обмежень простором і часом, він стає інтерактивним (за бажанням громадян, оскільки не завжди вони використовують зворотній зв'язок), зручнішим та, врешті, ефективнішим.

Вимогою застосування цього інструменту інформаційної демократії є належне юридичне підґрунтя, яке легалізує таку форму комунікації між громадськістю та державними установами, як петиція (колективне звернення). Фактично на них поширюються закони, що регулюють будь-які звернення.

Он-лайн петиції/звернення. У багатьох країнах громадяни мають юридичне право звертатися до свого уряду та парламенту з петиціями. Хоча в Інтернеті багато сайтів, що дозволяють громадянам розміщувати свої петиції, деякі органи влади, як наприклад, Шотландії та Квінсленда (Австралія) спромоглися адаптувати це юридичне право до он-лайн світу. Автентифікація є серйозною проблемою для офіційних петицій, що пов'язані з урядовим та парламентським процесом. Замість того, щоб автентифікувати ідентичність кожної особи, що поставила свій підпис в он-лайн, пропонують автентифікувати всю петицію загалом, шляхом верифікації наявності відповідної кількості людей, що вимагається для надання петиції чинності (перевіривши телефонні номери та адреси осіб, які підписались, для визначення достатньої кількості підписів від реальних осіб; шляхом контактування із заявниками для усунення спроб шахрайства).

Попри те, що е-петиції є чи не найсучаснішою технікою консультативної моделі інфодемократії, на практиці можуть виникати труднощі юридичного характеру, насамперед у процедурі збирання підписів. Особливо в Україні, де електронні підписи, а з ними й процедура автентифікації, ще не стали звичайними атрибутами суспільного життя (такою є переважна кількість країн світу). Щоб підтвердити правдивість волевиявлення учасників е-петицій необхідні «традиційні» засоби верифікації (шляхом безпосереднього контакту із заявниками, перевірки адресних даних за допомогою довідкових служб тощо), що можуть застосовуватись у партнерстві з громадянським і приватним секторами.

Відкриті звернення в он-лайн. Якщо громадські слухання он-лайн – переведення реальних слухань в он-лайн середовище, сприйняття відкритих звернень (політичних заяв) в он-лайн є першим кроком у напрямі інтеграції он-лайн інтерактивності в традиційний процес слухань. Це може спрацювати в двох напрямках: люди з віддалених місць можуть подавати інформаційні матеріали перед, під час чи після слухань для включення до стенограми слухань й у зворотному напрямку; люди, що беруть участь у слуханнях, можуть поширювати електронні копії своїх презентацій та заяв для поширення в реальному часі в он-лайн.

Е-прийняття рішень. При прямій демократії участь громадян у процесі прийняття рішень, як правило, обмежується здійсненням голосування. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють брати активну участь у процесі обговорення потреб місцевих громад та внесення пропозицій, на основі яких прийматиметься рішення.

Одним із аспектів консультативної моделі є залучення громадян до прийняття важливих стратегічних рішень із питань державного та регіонального розвитку шляхом можливості обговорення рішень міської ради, парламенту за посередництвом форумів, блогів та чатів. Так, у грудні 1997 р. у Великій Британії було запущено проект «UKCOD»¹⁵, що став кращим прикладом світового партнерства за участю національного уряду, який в он-лайн надавав консультації для Кабінету Міністрів. Думка громадян сайту дозволяє забезпечити громадський уряд із зворотним зв'язком пропозиціями щодо свободи інформації. На нашу думку, цей проект мав сильний вплив на розвиток і-демократії в інших країнах Європи.

¹⁵ Clift S. Democracy Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net/articles/democracyonline.html/>

Набагато цікавішою для громадян є участь в обговоренні питань місцевого розвитку, що може виступати сильним аргументом на користь впровадження інструментів і-демократії на місцевому рівні моделі. Наприклад, досвід м. Джесі в Італії, де розвиток громадянської мережі створив демократичний простір для обговорення та взаємодії між громадянством та урядом, і де велика кількість відвідувань веб-сайту та активна участь громадян у відкритих дебатах засвідчили успіх проекту¹⁶.

Із метою стимулювання обговорення рішень голландський уряд запровадив програму «e-Citizen». Це незалежний форум, який залучає громадян до політичного процесу, вони мають змогу надавати поради державним органам і контролювати досягнутий прогрес¹⁷. Започаткувавши програму «e-Citizen», голландський уряд визнав важливість створення прозорих офіційних веб-сайтів як способу зміцнення громадської довіри. Відтак, у 2007 р. запроваджено набір web-стандартів. Вони є обов'язковими для всіх урядових веб-сайтів і нараховують 125 вимог, які охоплюють усі аспекти цифрового спілкування: доступність, прозорість, ясність, відкритість і передбачуваність. Для вимірювання ефективності своїх веб-сайтів голландський уряд використав метод самооцінки, який включає 78 зі 125 критеріїв виміру ефективності.

Тісний зв'язок між прозорим наданням інформації та прозорими веб-сайтами державних органів зокрема підтвердило дослідження, яка провела в США Федеральна комісія зв'язку. Після аналізу даних, отриманих від 36000 відвідувачів федеральних веб-сайтів, 14 відомств-учасників з'ясували, що коли громадяни бачать високу прозорість федерального веб-сайту, вони на 85 % більш задоволені, ніж ті, хто низько оцінює рівень його прозорості. Громадяни, які сприймають федеральний веб-сайт як дуже прозорий, як правило, більше довіряють загальній діяльності уряду (46 %) і в майбутньому більше схильні до участі в співробітництві з цим відомством шляхом висловлення своїх думок та ідей через Інтернет або поза ним (40 %). Ці типи поведінки та відношення громадян кваліфікують як «священний грааль відкритого, економічного, демократичного та ефективного уряду»¹⁸.

Наприклад, в Російській Федерації ще у лютому 2011 р. на сайті «Путін повинен піти» запущена «Політична мережа прямої електронної демократії», що об'єднує підписувачів однойменного звернення до громадян Росії від 10 березня 2010 р. Стратегічною метою мережі оголошено проведення достовірно демократичних виборів усіх рівнів влади в країні, формування гарантованої Конституцією РФ демократичної, соціальної, правової держави, а фактично – відставка В. Путіна¹⁹.

Ще одним із механізмів участі громадськості в прийнятті рішень є *e-нормотворення* (англ. *e-rulemaking*), яке дозволяє громадянам впливати на процес ухвалення нормативно-правових актів. У цьому інструменті е-врядування поєднано ключові елементи демократичного впливу на процес прийняття рішень, що притаманні е-консультаціям та е-голосуванню.

Завдання, які виконує механізм е-нормотворення в рамках процесуальної моделі, такі:

– посилення демократичної легітимності, яке можна досягнути через: 1) кращого розуміння громадськістю процесу нормотворення; 2) збільшення якості та кількості коментарів громадськості в процесі нормотворення; 3) додавання більшої інтерактивності процесу надсилання коментарів і покращення його широкого обговорення; 4) збільшення можливостей більш демократичних підконтрольних інституцій, таких як Конгрес чи Президент, для нагляду за регуляторним процесом;

– вдосконалення рішень, що приймаються з точки зору оцінки впливу регуляторного акту на розв'язання проблем і покращення фінансової ефективності регуляторної політики;

¹⁶ Riley Th. B., Riley C. G., E-Governance to E-Democracy: Examining the Evolution. International Tracking Survey Report'03, №5. URL: <http://www.electronicgov.net>

¹⁷ Шемшученко Ю. С. (2005), Декларація принципів: Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті, за ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа, К.: Юридична думка, с. 104.

¹⁸ Трухманов В. Світовий досвід електронної демократії. Center for Information and Social Programs, URL: <http://www.cisp.org.ua/cisp/news.nsf/c350cde975b6be73c225755d00495127/062aee0a4db29bc5c22575df0032f31b?OpenDocument>.

¹⁹ Правила роботи сети прямой электронной демократии «Путин должен уйти», URL: <http://sos.putinavotstavku.org/ucp.php?mode=register>

– зменшення адміністративних витрат. Використання ІКТ у регуляторному процесі дозволяє більш ефективно обробляти документи та поширювати їх між особами та інституціями, що беруть у ньому участь;

– посилення рівня дотримання встановлених правил. Вимогою для належного виконання встановлених правил є їх чітке й однозначне розуміння. Вирішення цієї мети можна досягнути як збільшеною доступністю роз'яснень, коментарів у он-лайн, так і можливістю отримання більш докладних інструкцій для дотримання правил²⁰.

Отже, оскільки проблема е-участі є наріжним каменем інформаційної демократії, взаємодія між владою та громадськістю – важливий показник демократичності та легітимності врядування. Ця парадигма спирається на розуміння процесу управління як комунікації, вектори якої спрямовані не лише на внутрішню системну організацію процесу впорядкування діяльності державного апарату та регулятивного впливу на діяльність суб'єктів недержавного сектору, але й на горизонтальне поширення інформації, що перетинає кордони владної компетенції державних органів та спонукає до контакту з суспільно-громадськими інституціями та приватними організаціями, залучаючи до участі громадськість із недержавних (неприбуткового та приватного) секторів.

У цьому неминуче проявляється діалектичне протиріччя, коли держава повинна поєднувати функцію «публічного керівника» розвитком усього суспільства з функцією однієї зі сторін соціального контракту на засадах партнерського рівноправ'я з іншими акторами, зокрема бізнесом та громадянським суспільством. Зрозуміло, що ця партнерська рівність є якраз одним із тих чинників, що дає підстави оцінити легітимність врядування, відповідність інтересам розвитку суспільства та ефективність діяльності державного сектору.

Список джерел

1. Митко А. Information support of e-participation of citizens in public affairs (2014), *The Copernicus: Journal of Political Studies*, № 2(6), Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, P. 215–223.
2. Тапскотт Д. (1999), *Електронно-цифрове обшество. Плюсы и минусы эпохи*, Киев: INT Пресс – Москва: Релф бук., 432 с.
3. The information society, URL: <http://europa.eu.int/en/comm/dg10/infcom/euromove/infosoc/en/infosoc.htm#ch9>. (дата перегляду 21 жовтня 2016).
4. Ротар Н. (2007), *Діалогові форми політичної участі: передумови та перспективи становлення в Україні*, *Політичний менеджмент*, №1, С. 75–92.
5. Богдановская И. Ю. (2004), *Информационное общество и государство*, «Электронное государство». *Общественные науки и современность*, № 6, С.105–111.
6. Там само.
7. Документ для консультацій: *Зміцнення культури діалогу – пропозиція щодо загальних принципів та мінімальних стандартів консультацій, які проводяться Європейською Комісією із зацікавленими сторонами* (2003), *Громадські ради в Україні : Довідник, упорядник М. Дациба*, К.: УНЦПД, С. 214–227.
8. Митко А. М. (2012), *Наукові розвідки теорії гейткіперів*, *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*, №2 (154), С. 94–101.
9. Нисневич Ю. А. (2006), *Информационно-коммуникационная стабилизация политической системы*, *Вестник Российского университета дружбы народов*, № 1 (6), С. 68–80.
10. *Evaluation of the Use of New Technologies in Order to Facilitate Democracy in Europe* (2003), *E-democratizing the Parliaments and Parties of Europe*. Geneva & Florence, 45 p.
11. Clift S. *Online Consultations and Events Top Ten Tips for Government and CivicHosts v1.1*. URL: <http://www.publicus.net>. (дата перегляду 11 листопада 2016).
12. *Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів)* (2004), К.: МГО «Прайвесі Юкрейн», 206 с

²⁰ Coglianesi C. *E-Rulemaking: Information Technology and the Regulatory Process*. Regulatory Policy Program Working Paper RPP200402, Cambridge, MA: Center for Business and Government, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2004. 66 p.

13. Clift S. The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net> (дата перегляду 11 листопада 2016).
14. Clift S. Democracy is Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net/articles/democracyisonline.html/> (дата перегляду 21 листопада 2016).
15. Riley Th. B., Riley C. G., E-Governance to E-Democracy: Examining the Evolution. International Tracking Survey Report'03, №5. URL: <http://www.electronicgov.net> (дата перегляду 30 жовтня 2016).
16. Шемшученко Ю. С., Декларація принципів: Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті 2005, за ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа, К. : Юридична думка, с. 104.
17. Трухманов В. Світовий досвід електронної демократії. Center for Information and Social Programs, URL: <http://www.cisp.org.ua/cisp/news.nsf/c350cde975b6be73c225755d00495127/062aee0a4db29bc5c22575df0032f31b?OpenDocument>. (дата перегляду 21 жовтня 2016).
18. Правила работы сети прямой электронной демократии «Путин должен уйти», URL: <http://sos.putinavotstavku.org/ucp.php?mode=register>. (дата перегляду 13 грудня 2016).
19. Coglianese C. (2004), E-Rulemaking: Information Technology and the Regulatory Process. Regulatory Policy Program Working Paper RPP200402, Cambridge, MA: Center for Business and Government, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 66 p.

References

1. Mytko A. Information support of e-participation of citizens in public affairs (2014), The Copernicus: Journal of Political Studies, # 2(6), Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, R. 215–223.
2. Tapskott D. (1999), Электронно-тсyfровое обshchestvo. Плюсы у минусы еpokhy, Kyev: INT Press – Moskva: Relf buk., 432 s.
3. The information society, URL: <http://europa.eu.int/en/comm/dg10/infcom/euromove/info-soc/en/infosoc.htm#ch9>. (data perehlyadu 21 zhovtnya 2016).
4. Rotar N. (2007), Dialohovi formy politychnoyi uchasti: peredumovy ta perspektyvy stanovlennya v Ukrayini, Politychnyy menedzhment, #1, S. 75–92.
5. Bohdanovskaya Y. Yu. (2004), Ynformatsyonnoe obshchestvo y hosudarstvo, «Электронное hosudarstvo». Obshchestvennyye nauky y sovremennost', # 6, S.105–111.
6. Tam samo.
7. Dokument dlya konsul'tatsiy: Zmitsnennya kul'tury dialohu – propozyziya shchodo zahal'nykh pryntsyviv ta minimal'nykh standartiv konsul'tatsiy, yaki provodyat'sya Yevropeys'koyu Komisiyeyu iz zatsikavlenymy storonamy (2003), Hromads'ki rady v Ukrayini : Dovidnyk, uporyadnyk M. Datsyba, K.: UNTsPD, S. 214–227.
8. Mytko A. M. (2012), Naukovi rozvidky teorii heytkiperiv, Naukovyy visnyk Odes'koho derzhavnoho ekonomichnoho universytetu, #2 (154), S. 94–101.
9. Nysnevych Yu. A. (2006), Ynformatsyonno-kommunykatyonnaya stablyzatsyya polytycheskoy systemy, Vestnyk Rossyyskoho unyversyteta druzhby narodov, # 1 (6), S. 68–80.
10. Evaluation of the Use of New Technologies in Order to Facilitate Democracy in Europe (2003), E-democratizing the Parliaments and Parties of Europe. Geneva & Florence, 45 p.
11. Clift S. Online Consultations and Events Top Ten Tips for Government and CivicHosts v1.1. URL: <http://www.publicus.net>. (data perehlyadu 11 lystopada 2016).
12. Svoboda informatsiyi, prozorst', elektronne vryaduvannya: pohlyad hromadyans'koho suspil'stva (analychni dopovidi, zbirka perekladiv dokumentiv) (2004), K. : MHO «Prayvesi Yukreyn», 206 s
13. Clift S. The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net> (data perehlyadu 11 lystopada 2016).
14. Clift S. Democracy is Online 2.0. URL: <http://www.publicus.net/articles/democracyisonline.html/>. (data perehlyadu 21 lystopada 2016).
15. Riley Th. B., Riley C. G., E-Governance to E-Democracy: Examining the Evolution. International Tracking Survey Report'03, #5. URL: <http://www.electronicgov.net> (data perehlyadu 30 zhovtnya 2016).

16. Shemshychenko Yu. S., Deklaratsiya pryntsyviv: Pobudova informatsiynoho tsypil'ctva – hlobal'ne zavdannya v novomu tysyacholitti 2005, za red. Yu. S. Shemshychenka, I. S. Chyzha, K. : Yurydychna dumka, s. 104.

17. Trukhmanov V. Svitovyy dosvid elektronnoyi demokratiyi. Center for Information and Social Programs, URL: <http://www.cisp.org.ua/cisp/news.nsf/c350cde975b6be73c225755d00495127/062aee0a4db29bc5c22575df0032f31b?OpenDocument>. (data perehlyadu 21 zhovtnya 2016).

18. Pravyla raboty sety pryamoу еlektronnoу demokratyу «Putyn dolzhen uyty», URL: <http://sos.putinavotstavku.org/ucp.php?mode=register>. (data perehlyadu 13 hrudnya 2016).

19. Coglianese C. (2004), E-Rulemaking: Information Technology and the Regulatory Process. Regulatory Policy Program Working Paper RPP200402, Cambridge, MA:Center for Business and Government, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 66 r.